

12. MAJ – MEDNARODNI DAN MEDICINSKIH SESTER 1999*

PRAZNUJMO PRETEKLOST ZDRAVSTVENE NEGE, ZAHTEVAJMO PRIHODNOST – je geslo, ki ga je Mednarodna organizacija medicinskih sester – ICN – izbrala za letošnji praznik medicinskih sester – 12. maj, ki ga praznujejo medicinske sestre po vsem svetu.

Ta dan je Mednarodna organizacija medicinskih sester posvetila spominu na rojstni dan Florence Nightingale, ustanoviteljici modernega sestriinstva, ki je v svojih zapiskih že leta 1860 zapisala:

»Noben sistem ne preživi, če se ne razvija. Ali se torej želimo usmeriti v prihodnost ali v preteklost? Ne prepustimo se stereotipni povprečnosti. Še vedno smo na začetku poti. V prihodnosti pa se bodo odprle nove poti. Razvili in uporabljali bodo nove metode, spričo česar bo vsako človeško bitje imelo najboljše možnosti, da živi zdravo življenje. Razvili se bodo novi načini, nova sredstva, s katerimi bo imel vsak bolnik kar največje možnosti, da ozdravi.« Danes se zavedamo, kako vizionarske so bile njene besede!

Letošnje leto ob mednarodnem dnevu medicinskih sester praznujemo še eno izjemno pomembno obletnico – 100. obletnico ustanovitve Mednarodne organizacije medicinskih sester. Čeprav so temeljna načela in zamisel zdravstvene nege stara prav toliko kot družina in pleme, se je organizirana nega v Evropi in Severni Ameriki razširila v dokaj kratkem času v 19. stoletju. Skupinica žensk, ki je razvijala to novo področje, je svojo veliko zamisel, ki jo je zgodovinarica Daisy Bridges označila kot »vrhunski dogodek stroke«, oblikovale v obdobju družbenih sprememb ob koncu 19. stoletja.

Idejo o združevanju medicinskih sester je povzela že leta 1893 Ethel Fenwick v Chicagu na srečanju, ki je nosilo naslov: World Congress of Representatives of Women, je pozvala medicinske sestre številnih dežel k združevanju v mednarodno organizacijo.

Ta ideja je obrodila sad in leta 1899 je bila v Londonu v Angliji ustanovljena Mednarodna organizacija medicinskih sester, ki so jo ustanovile medicinske sestre iz Anglije, Avstralije, Kanade, Danske, Holandije, Nove Zelandije in Združenih držav Amerike. Gospa Ethel Fenwick je postala prva predsednica Mednarodne organizacije medicinskih sester.

Te prodorne medicinske sestre so ICN želele razviti v federacijo nacionalnih združenj medicinskih sester, ki bi jo vodile samo medicinske sestre.

Prve naloge, ki so si jih zastavile, so bile naslednje:

- Sprejem ustanovne listine.
- Poziv k standardizaciji izobraževanja za medicinske sestre.
- Pobuda za registracijo medicinskih sester.
- Določitev minimalnih kriterijev za »šolane medicinske sestre«.
- Opredelitev vloge medicinske sestre v zagovorništvo in lobiranju za boljše zdravje.
- Spodbujanje zdrave družbe in poudarjanje vloge medicinskih sester v javnem zdravstvu.
- Predlagano izboljšanje družbenoekonomskega statusa medicinskih sester.
- Ustanovitev dveh uradnih glasil medicinskih sester:
  - British Journal of Nursing,
  - American Journal of Nursing.

Kljub temu, da ICN v tem času ni imel nobenih sredstev niti svojega urada, komunikacija med članicami (pisma in telegraf) je bila obupno počasna, udeležbo na sestankih in v rednih dejavnostih pa so morale medicinske sestre kriti iz svojega žepa, je pobuda pritegovala nove in nove medicinske sestre. Da bi se поблиže seznanile z novo zamisljo, so se kongresov ICN začele udeleževati delegacije celo iz tako oddaljenih držav, kot je Japonska.

Danes Mednarodna organizacija medicinskih sester vključuje že 118 držav članic. Organizacija medicinskih sester Slovenije, takrat še v sklopu Jugoslavije, se je v ICN vključila že zelo zgodaj – leta 1929. Mednarodna organizacija medicinskih sester je že od ustanovitve dalje ozaveščala javnost o pomenu medicinskih sester, tako na lokalni kot na nacionalni in mednarodni ravni. Spodbujala je ustanavljanje združenj medicinskih sester na vseh celinah in poudarjala pomen razvoja zakonodaje, ki uravnava področje zdravstvene nege. Predvsem pa je bil že na samem začetku najpomembnejši cilj poenotenje izobraževanja medicinskih sester. Prav tako je Mednarodna organizacija medicinskih sester že zgodaj poudarjala pomen partnerstva, spoštovanja sodelavcev v timu in se zavzemala za humanost. Vse od ustanovitve dalje je v ospredju

* Slavnostni govor predsednice Zbornice zdravstvene nege Slovenije – Zveze društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije Veronike Pretnar-Kunstek na proslavi 12. maja – mednarodnega dneva medicinskih sester 1999

vprašanje opredelitve profesionalne vloge medicinske sestre in predvsem nenehno izobraževanje do najvišje možne stopnje – do univerzitetne ravni.

Mednarodna organizacija medicinskih sester je na številnih področjih od ustanovitve pa do danes naredila velike korake. Omenila sem že prizadevanje za izboljšanje delovnih pogojev za medicinske sestre ter pobudo za izobraževanje medicinskih sester, v samih začetkih najprej osrediščene predvsem na zdravje v skupnosti.

Ključno vlogo je v tem času odigrala tudi Christiane Reimann iz Danske, ki je leta 1922 postala prva plačana sekretarka ICN. Kot izkušena medicinska sestra, ki je govorila več jezikov, je Reimannova velikokrat segla v lasten žep, da bi ICN lahko izpolnil zastavljene cilje. S prvo redno zaposleno sekretarko se je predsedstvo selilo v Ženevo, kjer ima ICN svoj sedež še danes.

Izhajati so začele revije: ICN Bulletin, The ICN in leta 1930 International Nursing Review.

Obdobje po drugi svetovni vojni je ICN med prioritete aktivnosti uvrstila mednarodne in humanitarne probleme. Prvotno geslo, ki se je glasilo: SVETOVNO ZDRAVJE IN SVETOVNA SOLIDARNOST se je preoblikovalo v geslo: KREPITEV ZDRAVJA NARODOV IN IZBOLJŠANJE STANDARDOV ZDRAVSTVENE NEGE BOLNIH TER PREVZEM ODGOVORNOSTI ZA IZOBRAŽEVANJE MEDICINSKIH SESTER.

Velik prispevek k strokovnemu napredku je vsekakor imelo nenehno objavljanje v strokovnih glasilih in objava različnih člankov v številnih mednarodnih medijih.

Med izredno pomembnimi svetovno poznanimi strokovnimi deli ne morem mimo knjige Virginie Henderson, ki je izšla leta 1959: OSNOVNA NAČELA ZDRAVSTVENE NEGE in postala svetovna uspešnica. Dozdaj je bila prevedena v več kot 30 svetovnih jezikov, med drugim tudi v slovenščino, in prav lani smo z izidom prevoda knjižice še posebej počastili 12. maj, mednarodni dan medicinskih sester.

Avtorica je v svojem delu želela predvsem poudariti temeljno oziroma edinstveno funkcijo medicinske sestre. Ker do tedaj še ni bilo nobene mednarodne definicije, je ponudila svojo: Posebna vloga medicinske sestre je v tem, da ljudem, naj bodo zdravi ali bolni, pomaga pri tistih dejavnostih, ki krepijo njihovo zdravje in prispevajo k okrevanju (ali mirni smrti) in ki bi jih ljudje opravljali sami, če bi za to imeli potrebno moč, voljo ali znanje.

S povezavo z Združenimi narodi, Mednarodno organizacijo dela in Svetovno zdravstveno organizacijo je ICN dobil mednarodni značaj. Pomagal je številnim razseljenim medicinskim sestram, v svoje okrilje pa je vključila tudi Mednarodni sklad Florence Nightingale. Tedanji generalni direktor Svetovne zdravstvene organizacije Halfdan Mahler je leta 1985 na izvršilnem odboru SZO podprl pomembno vlogo medi-

cinskih sester, še posebej v primarnem zdravstvu, in poudaril, da so prav medicinske sestre gonilo sprememb. Poudaril je tudi, da je bila Mednarodna organizacija medicinskih sester prva mednarodna profesionalna organizacija, ki se je lotila problemov preprečevanja okužbe z virusom HIV in zdravstvene nege obolelih za aidsom.

V zadnjem desetletju tega stoletja je Mednarodna organizacija medicinskih sester ponovno dokazala, da je zaupanja vredna in dinamična organizacija, ki predstavlja že na milijone medicinskih sester po vsem svetu.

Poglavitne naloge, ki jih dnevno izvaja, so naslednje:

- Spodbujanje povezanosti in sodelovanja med nacionalnimi združenji.
- Krepitev povezav s profesionalnimi organizacijami na področju zdravstva, z nevladnimi organizacijami in drugimi.
- Razvoj prepoznavne sheme in strateškega načrta.
- Lobiranje za izboljševanja zdravja v skupnosti.
- Razvoj regionalnih izobraževalnih programov.
- Lobiranje za človekove pravice in zdravstveno nego ter oskrbo.
- Zavzemanje za varnost na delovnem mestu, vključno z zaščito pred okužbo z virusom HIV.
- Sprejetje osnovnih vrednot: v prihodnost usmerjeno vodenje, prožnost, partnerstvo.
- Oblikovanje spletne strani, ki mednarodne ideje približujejo medicinskim sestram po vsem svetu.

Mednarodna organizacija medicinskih sester se že od nekdaj zavzema za čim višje standarde zdravstvene nege in za pogoje, ki medicinskim sestram omogočajo delovanje na podlagi čim višje izobrazbe. Programi in aktivnosti Mednarodne organizacije medicinskih sester odločilno vplivajo na javno zdravstvo, na neposredno izvajanje zdravstvene nege, na izobraževanje, raziskovanje in upravljanje z viri, ki so na razpolago za zdravstveno nego po vsem svetu. Vse naše delo se odvija v korist vsakega posameznega pacienta, vsake posamezne skupnosti in vsake posamezne medicinske sestre.

In kaj nam bo prineslo novo stoletje, novo tisočletje?

Ljudje že od nekdaj skušamo napovedovati prihodnost. Na prihodnje dogodke so med drugim skušali sklepati iz sprememb v sončnem sistemu, naravnih pojavov ali vedenja živali. Prerokovanje je ostalo enako priljubljeno vse do danes, čeprav je znanost dokazala njegovo zmotnost. Prerokbe o koncu sveta se niso uresničile, razni preroki pa kljub temu še vedno napovedujejo propad. Miti so narekovali prepričanja o preteklosti in napovedovali prihodnost. V dvajse-

tem stoletju so se družbene, politične in ekonomske spremembe začele odvijati hitreje. Demografske spremembe, kot so stopnja rodnosti in preseljevanja, spreminjajo podobo posameznih območij in bodo vplivale na prihodnost regij, v katerih število prebivalcev narašča ali upada.

Tehnološki razvoj, še zlasti na področju komunikacijske tehnologije, je hitrejši kot kdajkoli doslej. Ker ljudje živijo dlje, lahko vidijo, kako se revolucionarne spremembe zgodijo za časa njihovega življenja. V današnjem tehnološkem svetu še živijo ljudje, ki se spomnijo časov, ko še ni bilo avtomobilov, letal ali telefonov.

Družbene spremembe po drugi strani prihajajo počasneje. Tehnološki razvoj terja odločitve, ki si jih doslej, razen v znanstvenofantastični literaturi, ni bilo mogoče predstavljati. Odločitve glede kloniranja, genetskih raziskav in evtanazije spodbujajo dolgotrajne predstave o tem, kaj je prav in kaj narobe. Dobro misleči ljudje morajo uporabiti vso svojo modrost, da bi lahko predvideli prihodnost, v kateri bo poskrbljeno za zdravje in blaginjo vseh državljanov sveta in za vse naslednje generacije.

Načrtovanje prihodnosti ni bilo nikoli bolj potrebno kot sedaj. V zdravstveni negi še nikoli ni bilo tako pomembno razumeti prihodnost, da bi jo lahko ustvarili takšno, kot si jo želimo, in razvili strategije za ustvarjanje prihodnosti stroke zdravstvene nege. Bolj kot kdajkoli poprej moramo gledati naprej in biti predani svojemu delu.

Prizadevanja za zdravje v prihodnosti morajo biti neprestana, prav tako nujno je potrebno imeti voljo do učinkovitega delovanja. Pri tem ima izobraževanje nadvse pomembno vlogo.

V okviru prizadevanj za zdravje mora biti omogočeno tako posameznikom kot organizacijam, da poiščejo in vzpostavijo tiste smernice, ki jih bodo popeljale do zelenih ciljev.

Tak pristop v prizadevanju za zdravje v prihodnosti pa ne more biti omejen le na področje zdravstvene nege, temveč mora zaobjeti pojem zdravja v širšem smislu. Čeprav so futuristi v svetu, ki raziskujejo zdravstveno nego, zaposleni predvsem z vprašanji človekove biologije, tehnologije in vloge ter namena postopkov strokovnjakov zdravstvene nege, pa so v glavnem osredinjeni na okoljevarstvene, socialne, ekonomske, politične, kulturne, vedenjske in zdravstvenovarstvene dejavnike zdravja. Ni dovolj, da ustvarimo le vizijo zaželjenega zdravstvenega sistema 21. stoletja. To, kar potrebujemo, je vizija bolj zdrave prihodnosti za vse.

Glede prihodnosti lahko postavimo dve utemeljeni podmeni.

– **Prvič:** prihodnost je negotova. Ni niti ene napovedi, ki bi zagotovo napovedala prihodnost zdravja in zdravstvene nege. Le razumevanje ključnih tren-

dov prihodnosti zdravja, zdravstvenega varstva, naše organizacije in naše stroke lahko poveča našo učinkovitost in ustvarjalnost.

– **Drugič:** s tem, kar uspemo narediti, ustvarjamo poglavitne vidike prihodnosti. Kljub temu, da je negotova in je v precejšnji meri izven našega nadzora, obstaja veliko vidikov, na katere pa le lahko vplivamo. Razumske vizije in strategije usmeritev nam lahko bolje pomagajo oblikovati tako prihodnost, kot si jo želimo in so za dobro delovanje stroke zdravstvene nege nujno potrebne.

Večina ljudi razume prihodnost kot podaljšek sedanjosti z le malo pomembnimi spremembami. Podobno tudi večina državnih in gospodarskih načrtov izhaja iz predpostavke, da bo najverjetneje prihodnost neposredna izpeljava sedanjosti. Do nedavnega je kazalo, da bo verjetna prihodnost sistema zdravstvenega varstva temeljila na bolnišnicah, v katerih ima največjo vlogo visoka tehnologija. Danes je ta domneva že drugačna, spremenili so se vsaj nekateri njeni vidiki.

Oblikovanje skupne vizije zaželjene prihodnosti sistema zdravstvenega varstva oziroma zdrave družbe je lahko učinkovita metoda, ki povezuje družbo in stroko s skupnim ciljem

Verjetno ni prav, da pripisujemo izrazu zdravstveno varstvo skoraj isti pomen kot zdravju, zamenjujoč dva različna koncepta: zdravje in zdravstveno varstvo. Razmišljanje o prihodnosti zdravja ni enako razmišljanju o prihodnosti zdravstvenega varstva. Področje prihodnosti zdravja in s tem v zvezi potreb po zdravstveni negi je gotovo pod velikim vplivom okolja, socialnih, ekonomskih in političnih dejavnikov. Bomo v prihodnosti bolj zdravi ali manj zdravi? Kaj bo najbolj vplivalo na zdravje? Katere vrednote bomo pripisovali zdravju in kakšno vlogo bo imelo zdravje pri našem odločanju?

Večina razmišljanja o prihodnosti zdravja se vrti okrog prihodnosti družbe, še posebej okoli tistih vidikov, ki vplivajo na zdravje in dobro počutje. Ti vključujejo tudi vprašanja revščine in bogastva, življenjske in delovne razmere, ohranjanje našega okolja, obseg sodelovanja ljudi, njihove dejanske moči za uvažanje sprememb in kopice drugih vprašanj, ki vplivajo na osebno in kolektivno zdravje in dobro počutje.

Prihodnost zdravstvene nege je vezana na prihodnost družbe. Vrednost, ki jo pripisujemo zdravju ali pa ne, hotenje po razširitvi virov za izboljšanje ali ohranjanje zdravja ljudi označujejo vlogo in razpon zdravstvenega varstva.

V številnih deželah so družbenoekonomski in delovni pogoji za medicinske sestre vse prej kot idealni. Med take lahko prištevamo tudi Slovenijo. Delo jim ne daje kakšnega posebnega priznanja, možnosti za napredovanje niso posebno velike. Vse prepogosto ključna vloga medicinskih sester pri oblikovanju in izvajanju zdravstvene nege ostaja neopažena. Zato si

Mednarodna organizacija medicinskih sester prek svojih programov prizadeva, da bi se to spremenilo. Poklic medicinske sestre mora postati cenjen vseh, medicinska sestra pa zadovoljna in kompetentna pri svojem delu.

Slutimo lahko več različnih prihodnosti zdravstvene nege.

MOŽNA – čeprav ne zelo verjetna – prihodnost zdravstvene nege bi lahko vsebovala radikalno spremembo v strukturi sistemov zdravstvenega varstva, v katerih bi medicinske sestre prevzele vodenje zdravstvene nege.

MOGOČA – nekoliko bolj mogoča in za spoznane verjetnejša prihodnost bi lahko predvidevala nekoliko razširjeno vlogo medicinskih sester, v kateri bi zdravstvena nega postala večja vrednota sistema zdravstvenega varstva.

VERJETNA – precej bolj verjetna – prihodnost bi lahko domnevala, da bodo medicinske sestre kot sedaj še naprej neopazne, da jim bo primanjkovalo moči in vizij, da jih bo sistem zdravstvenega varstva še naprej onemogočal, kar bo pomenilo beg iz poklica in posledično veliko pomanjkanje medicinskih sester. Zdravstvena nega kot družbena vrednota bo nazadovala. Na ta pojav so že pričeli opozarjati celo v nekaterih evropskih državah.

ZAŽELJENA – in tista, ki bi jo radi uresničili – prihodnost zdravstvene nege pa bi kot celostna zdravstvena nega v oskrbi medicinskih sester postala priznana kot integralni sistem zdravstvenega varstva.

Številne trende je mogoče predvideti več let vnaprej v gospodarskih ali znanstvenih publikacijah. Pogosto zamisli ali dejavnike preučujejo umetniki ali prodorni misleci. Tako je Viktor Hugo v svojem naturalističnem romanu *Nesrečniki* (*Les Misérables*) opisoval trpljenje revnih slojev v Franciji in napovedoval pozornost, ki jo je družba temu problemu posvečala v prihodnjih desetletjih ter tako prispeval k izboljševanju pogojev življenja revnejših slojev. V 60-ih letih je v Združenih državah Amerike le redkokdo menil, da je onesnaževanje resen problem, okoljevarstvena zaveza je bila relativno nizka. Trideset let pozneje je časopis *Washington Post* kot pomemben korak naprej pozdravil delo *Life Support* (1997), v katerem avtorica opisuje delo treh medicinskih sester in razkriva, kako pomembno vlogo ima zdravstvena nega v celotnem sistemu zdravstvenega varstva.

Zdravstvena nega se hitro spreminja. Tudi vrstni red prednosti se spreminja skupaj s staranjem prebivalstva, spremembami prioritet, s ponovnim pojavom že skoraj »izumrlih«
bolezni in širjenjem novih, še

bolj kužnih bolezni, spričo revščine in podhranjenosti, ki v številnih državah še vedno zahtevajo visok davek.

Na pragu novega stoletja je položaj Mednarodne organizacije medicinskih sester dovolj trden, da bo imel močen in odločilen vpliv na zdravstveno nego in medicinske sestre nasploh. Spremenjena demografija, sprememba vzorcev bolezni in napredek v medicinski in informacijski tehnologiji pač zahtevajo tudi od medicinskih sester, da se vse svoje poklicno življenje izpopolnjujejo ter so tako kos spreminjajočim se potrebam na področju zdravstvene nege. Z določeno mero uvidevnosti, rednim preučevanjem sprememb v okolju in pravilno zdravstveno politiko lahko sledimo glavnim trendom, analiziramo njihov vpliv in tako načrtujemo delovanje v prihodnosti.

Prav to pa je temelj za modro odločanje pri oblikovanju zelene prihodnosti.

Večina futuristov meni, da prihodnost oblikujejo ljudje s svojimi odločitvami in dejanji.

Na neposredno prihodnost (od enega do petih let) večinoma vplivajo odločitve, ki so jih sprejeli v preteklosti. Nasprotno pa srednjeročno (od pet do 29 let) in dolgoročno prihodnost (od 20 do 50 let) oblikujejo predvsem odločitve, ki jih sprejemamo danes ali jih bomo sprejeli v prihodnjih letih. Več kot 50 let naprej pa je prihodnost že tako oddaljena, da je o njej težko razmišljati, vendar pa je lahko koristno tudi, ko razmišljamo o dramatičnih spremembah, ki nas lahko presenetijo v naslednjem desetletju.

V prihodnjem stoletju bomo še lahko pričala velikega napredku v preprečevanju, diagnostiki in zdravljenju bolezni, ki jih bodo spremljale povečane potrebe po zdravstveni negi in zdravstveni oskrbi. Verjetno bodo velike bolnišnice zamenjale visoko tehnološko razvite manjše bolnišnice, v veliki meri bo potekala zdravstvena oskrba na domu, ki jo bodo v večini primerov izvajale visoko izobražene medicinske sestre. Medicinske sestre bodo imele veliko vlogo tudi v javnem zdravstvu in pacienti bodo zahtevali vse več, saj so tudi vedno bolj ozaveščeni in se ne nazadnje zavedajo tudi svojih pravic. Poudarjali bomo bolj zdrav način življenja in prehrane, zdravo okolje in prav tu je vloga medicinskih sester še kako pomembna.

Ob proslavi stoletnice Mednarodne organizacije medicinskih sester v letošnjem letu se bomo ozrli na preteklo dosežke in vložene napore, odstrili pa bomo tudi tančico z novih možnosti za zdravstveno nego, medicinske sestre in zdravje vseh ljudi. Vizija izraža prepričanje in upanje vseh medicinskih sester ter nacionalnih združenj za svetlo in obetavno prihodnost zdravstvene nege v 21. stoletju.

Veronika Kunstek-Pretnar,
predsednica Zbornice zdravstvene nege Slovenije